

Леонід Шкляр

Народився 1953 р. на Київщині. Доктор політичних наук (1996 р.) та кандидат філософських наук (1985 р.), професор (2002 р.). Закінчив філософський факультет Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (1979 р.). З 1979 по 1982 рр. — аспірант Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАН України. З 1982 по 1996 рр. — науковий співробітник Інституту філософії, а з 1996 по 1997 рр. — провідний науковий співробітник Інституту політичних та етнонаціональних досліджень НАН України. З 1997 по 2000 рр. — головний консультант, завідувач сектора та завідувач відділу Адміністрації Президента України. З 2001 року — начальник відділу суспільних наук ВАК України. За сумісництвом головний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. Автор

майже двохсот наукових та науково-публіцистичних праць з проблем теорії та методології культури, етносу, особистості. Останніми роками коло наукових інтересів пов'язане з проблемами етнополітики та політичних проблем державознавства. Його перу належать індивідуальні та колективні монографії, навчальні посібники, статті в енциклопедичних виданнях. Серед них: «Етнос. Культура. Личность» (К., 1992); «Нариси з історії українського державотворення» (К., 1995); «Вступ до етнодержавознавства» (2002); «Політична історія України ХХ ст.» (у 6 т. — автор двох розділів; К., 2003); «Політичні інститути в процесі реформування системи влади» (К., 2003) та ін. Заслужений діяч науки і техніки України.

СЦЕНАРІЙ РЕФОРМУВАННЯ ВЛАДИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ

Одним із головних месиджів минулої виборчої кампанії до Верховної Ради України був пов'язаний з політичною реформою, яка має визначити форму правління та закріпити її в тексті нової Конституції. Саме суперечливість політичної реформи та недосконалість Конституції дали підстави для дострокових парламентських виборів. Якщо колишня коаліція у складі партії регіонів, соціалістів та комуністів заперечувала доцільність перегляду політичної реформи зразка 2004 року, яка проклала шлях до парламентсько-президентської форми правління, то опозиція в особі БЮТ та «Нашої України — Народної самооборони», навпаки, вважали за необхідне перегляд головних засад цієї реформи.

Результати виборів показали, що незначна, але достатня для формування демократичної коаліції перевага виявилася на боці колишньої опозиції. Враховуючи те, що у передвиборчий період обидві «помаранчеві» сили заявляли про необхідність перегляду Конституції на предмет зміни системи влади, варто детальніше поглянути на можливі варіанти або сценарії реформування влади, що пропонуються представниками різних політичних сил, які увійшли до складу Верховної Ради шостого скликання. Щоб зрозуміти переваги та недоліки пропонованих сценаріїв, доцільно вдатися до порівняння проектів реформування влади із реаліями, які є на сьогодні. У зв'язку з цим варто приділити увагу вже добре відомим формам демократичного правління, а саме: президентській, парламентській та змішаній формам республіканського правління. Адже саме між цими сценаріями, власне, й відбувається дискусія провідних гравців на політичній арені нашої країни.

Певною несподіванкою, хоча й прогнозованих фахівцями, позачергових виборів до Верховної Ради, слід вважати поразку соціалістів, які цього разу опинилися за стінами законодавчого органу влади. Втрата парламентських позицій соціалістами — показовий факт, оскільки саме вони були головними ініціаторами реформи за моделлю парламентсько-президентської форми правління. Їхня відсутність у парламенті суттєво послаблює позиції колишніх колег по коаліції — регіоналів та комуністів, які підтримували соціалістів щодо перерозподілу влади на користь парламенту та уряду. Красномовним фактом у цьому відношенні стало солідарне голосування цих сил щодо закону про Кабінет міністрів, яким частина президентських повноважень переходила до уряду.

Як відомо, за підсумками дострокових парламентських виборів, жодна політична сила, чи навіть коаліція, не має конституційної більшості у парламенті. Звідси випливає, що кінцеві результати пропонованих змін не обійдуться без участі народу, якому буде запропоновано у черговий раз виступити арбітром у суперечці політичних еліт через референдум. Така можливість не виключається, з огляду на те, що стаття п'ята Основного закону нашої країни проголошує народ єдиним джерелом влади. Хіба що для реалізації цього права доведеться ухвалювати новий закон про всеукраїнський референдум. Проте для демократичної коаліції це не мало б складати проблеми, адже для цього достатньо простої більшості голосів.

Система влади, яка проектувалася натхненниками політичної реформи у 2004 р., за задумом мала б істотно демократизувати країну, наблизити її до народу, зробити прозорішою, де-монополізувавши важелі владного ресурсу. Ця справедлива сама по собі ідея, мала один суттєвий недолік, а саме, ініціатори реформи прагнули до перерозподілу влади, а не пошуку компромісів. Тому для її втілення, наприклад, комуністи, й деякою мірою соціалісти, вдалися до демонізації інституту Президента, персоніфікувавши його із всевладдям олігархів часів Л. Кучми. Акцію «Україна без Кучми», яка прокотилася взимку 2001 року, де соціалісти грали майже першу скрипку, сміливо можна вважати етапом по дискредитації Інституту президентської влади, як такої.

Слід зазначити, що на той час для критики цього інституту було достатньо підстав, адже система влади, що склалася, майже повністю контролювалася президентом та його адміністрацією. Уряд, по суті, був технічним кабінетом оперативного управління, а його члени і прем'єр не несли персональної відповідальності за недоліки у роботі. Верховна Рада також формувалася під контролем президентської адміністрації. Саме тоді у політичному лексиконі з'явився термін «адмінресурс», який означав можливість суттєвого коригування народного волевиявлення під час виборчих кампаній. Отож, формальних підстав для перегляду системи влади на чолі з президентом, було більш ніж достатньо. Але, чи означає це, що конкретний епізод президентського правління є достатньою підставою для ліквідації цілого інституту чи урізання його повноважень?

Щоб переконатися у цьому, необхідно співставити дві системи влади: до і після реформи.

На наш погляд, проект під назвою політична реформа 2004 року, як показав подальший перебіг подій, виявився доволі суперечливим. Він породив чималу кількість конфліктів не лише між політичними елітами, а й в системі державного управління. Ця модель виявилася вразливою у багатьох аспектах, спровокувавши глибоку політичну кризу. Раніше Україна не знала такої поляризації електоральних симпатій за регіональним принципом, як це продемонстрували остання президентська 2004 р. та дві останні парламентські 2006 та 2007 рр. виборчі кампанії. На тлі жорсткого розмежування політичних симпатій, в Україні вперше за роки незалежності всерйоз заговорили про «розкол країни», «федералізм», «сепаратизм» тощо. На наше переконан-

ня такі явища, кидаючи виклик країні, багато у чому спричинені трансформацією політичної системи. При цьому зіграли свою негативну роль дві обставини. Перша, зміщення центру влади у бік парламенту та підконтрольного йому кабінету міністрів. Друга, вкрай невдала виборча система, за якою формується парламент, а в кінцевому рахунку і уряд. Йдеться про вибори на пропорційній основі за закритими партійними списками. Такі зміни, що збіглися у часі, відірвали законодавчий орган влади від виборця, зробивши його склад непрозорим, відчуженим від конкретних виборчих округів, а отже й інтересів народу, регіонів і територій. Понад половини складу парламенту мають столичну прописку, що говорить саме за себе. Те ж саме стосується і виборів до органів місцевого самоврядування. Це, так би мовити, загальні підсумки впровадження політичної реформи, яку активно просували соціалісти при підтримці регіоналів та комуністів у попередньому скликанні парламенту.

Щодо моделі влади президентсько-парламентського типу, то, маючи суттєві вади, про які йшлося, вона таких проблем і викликів, які породила парламентсько-президентська форма правління не мала. Країна сприймалася як унітарна держава, а регіональні відмінності розглядалися скоріше як спадщина минулого. Сьогодні ж доводиться буквально «зшивати» країну, розколоту за політико-регіональними ознаками. Політична система, створена за моделлю парламентсько-президентської республіки, виявилася нездатною вирішувати проблеми політичної консолідації нації. Замість інтеграції еліт і суспільства навколо національних інтересів, акумуляції ресурсів країни, спостерігаємо посилення регіонального сепаратизму, що тягне за собою і розбалансованість влади.

Напередодні дострокових парламентських виборів влада в Україні виявилася слабкою як ніколи. Доказом цього стали конфлікти між силовими відомствами під час політичного загострення наприкінці весни 2007 року. Було втрачено керованість багатьма інститутами та структурами влади, зруйновано єдиний центр прийняття та реалізації стратегічних рішень, влада почала нагадувати своєрідний архіпелаг, острови якого належали тій чи тій політичній силі, які не просто конкурують, а ворогують між собою, що неприпустимо для будь-якої держави.

Відомо, що система влади, яка склалася під впливом політичної реформи 2004 року, прийнято вважати змішаною або напівпрезидентською формою правління. Як відомо, за такої моделі

влади президент значною мірою пов'язаний у своїх діях конфігурацією парламентської коаліції. Якщо у парламенті домінує пропрезидентська більшість, тоді його позиції зміцнюються, якщо ні, вони слабшають.

Сьогодні у суспільстві є впливові та потужні сили, які обстоюють парламент та парламентаризм як основу політичної системи молодого демократії, що прагне європейської інтеграції. Відразу ж слід наголосити, що парламент як інститут державної влади не слід плутати з парламентаризмом. Останній передбачає верховенство парламенту не лише у сфері законодавчої влади, а й провідне становище в системі вищих органів державної влади взагалі. Система парламентаризму по суті є не чим іншим як «парламентським правлінням», тобто таким, що домінує над усіма іншими гілками влади.

В Україні на сьогодні існує парламент як орган, що здійснює представницьку, законодавчу та контрольну функції, але немає парламентаризму як системи влади, оскільки парламент ще не посідає ключового місця у системі розподілу влади. Як на наш погляд, у цьому нічого поганого немає, оскільки парламентаризм неможливо створити штучно, тобто нав'язати його вольовим чином суспільству, адже у такому разі він може виявитися неефективним як внаслідок специфіки вітчизняної політичної географії, що характеризується чітким електоральним розмежуванням по лінії гуманітарної та зовнішньої політики, так і відсутністю достатньо авторитетних, а головне потужних політичних партій, здатних до керування державою. Крім цього, парламентаризм передбачає наявність розвиненої системи місцевого самоврядування, яке в нашій країні ще не склалося, децентралізацію управління, але без ексцесів сепаратизму та федералізму.

Отже, можна стверджувати, що парламентаризм це специфічна система організації влади, де представницькі органи як у центрі, так і на місцях посідають провідні позиції та відіграють головну роль в управлінні державою та суспільством. Парламентаризм утвердився переважно у країнах європейської демократії, де є сталі традиції парламентського правління, місцевого самоврядування, політична структурованість суспільства, досить міцні та впливові політичні партії. Україна належить до категорії країн, які ще зовсім недавно позбулися інститутів тоталітарної влади, але ментально ще не розлучилася з ними до кінця. Елементи тоталітарної свідомості, особливо це стосується певних прошарків суспільства та соціально-демографічних груп

населення, продовжують впливати на політичну поведінку певної частини громадян нашої країни і сьогодні. Це ще раз підтвердили останні позачергові парламентські вибори, де політична сила, яка уособлює тоталітарні стереотипи минулого, успішно здолала прохідний бар'єр і буде представляти інтереси своїх виборців у Верховній Раді.

Якщо парламентаризм, на наше переконання, як система влади для України на сьогодні є передчасним, оскільки для цього ще не має достатніх інституційних та політико-психологічних умов, то як оцінити у дзеркалі останніх подій ефективність змішаної форми правління, яка формально діє в нашій країні?

Відразу ж слід зазначити, що є теорія проблеми, а є її практика. Теорія стверджує, що така система влади може бути дієвою, якщо між політичними елітами з одного боку, та суспільством, з другого, власне, між самими елітами існує консенсус з приводу стратегічних проблем розвитку суспільства і держави. Іншими словами, є спільне стратегічне бачення існування країни, яке дозволяє консолідувати зусилля і ресурси влади на розв'язання існуючих проблем. Коли ж такого спільного знаменника немає, за умов змішаної системи виникає владний конфлікт. Як це відбувається в нашій країні досить переконливо свідчать події останніх років, коли розпочався процес реалізації політичної реформи за змішаним сценарієм, тобто парламентсько-президентською версією цього сценарію. У зв'язку з цим виникає питання, а чи потрібна нам змішана форма правління?

Для відповіді на це питання доцільно звернутися до міжнародного досвіду. Як засвідчує практика Франції, де утвердилася змішана форма, головний ресурс влади тут усе таки перебуває на боці президента, який обирається всенародним голосуванням. Він, а не прем'єр-міністр, зрештою, контролює і виконавчу владу, чого не спостерігаємо в нашій ситуації. З приводу стосунків президента та прем'єра за змішаної форми правління Шарль де Голль ставив риторичне запитання: «Хто такий прем'єр-міністр, якщо не директор кабінету президента Республіки?»

Разом з тим, за висновком українських фахівців з конституційного права у французькій моделі правління закладено внутрішній конфлікт: «претензії глави держави на безпосереднє керівництво виконавчою гілкою влади неминуче загострює міжособистісну боротьбу на політичному Олімпі країни і, як правило, провокує... «міністерську чехарду», яку в усій своїй привабливості виявляє нам наша політична практика» [1].

Слід сказати, що впродовж останніх років на політичній арені Франції ніякої «чехарди» ми не спостерігали, так само як і особливо жорсткої міжособистісної боротьби між президентом та прем'єром також. Взагалі така боротьба не виключається, але за умови, якщо президент і прем'єр-міністр представляють різні політичні сили, що у випадку змішаної системи влади цілком реально. При призначенні прем'єра президент Франції мусить рахуватися із складом Національних зборів — парламенту країни, який затверджує кабінет і його прем'єра.

Як відомо, Конституція України 1996 р. закріпила змішану форму правління, де провідну роль відігравав президент. Вважалося, що ця модель дасть можливість поєднати переваги президентської (цілісність виконавчої влади, можливість швидкого ухвалення та реалізації рішень виконавчою владою) і парламентської (відповідальність уряду перед парламентом, можливість ідентифікувати політичні сили, що відповідають за стан справ перед парламентом) форм правління. З часом, закладена в Основному законі модель влади почала виявляти внутрішню суперечність, чим суттєво понизила ефективність управління державою. Фактично в Україні склалася дуалістична модель виконавчої влади, що здійснюється на рівні її вищих суб'єктів — президента і кабінету міністрів.

Як свідчить світова практика, ця властивість є характерною рисою для змішаних форм правління взагалі. За слушним висновком вітчизняних вчених, підпорядкованість органів виконавчої влади двом чи кільком вищим органам можлива та виправдана за умов чіткого визначення функціональних прав і обов'язків; якщо ж «усі вищі установи намагатимуться здійснювати керівництво з усіх питань, важко буде уникнути не тільки надмірного дублювання, а й навіть вакууму в управлінні», «а підпорядкований орган перетвориться на Труфальдіно, який слугує двом панам» [2].

Питання форми політичного правління та організації влади, формування взаємовідносин між вищими органами влади належать до питань, що визначають стратегічні пріоритети та ключові проблеми демократичного розвитку України, а також шляхи та механізми їхнього розв'язання. Ще напередодні виборів-2006 вітчизняні політологи прогнозували, що вони «будуть виборами не так законодавчої влади, як виконавчої»; «передвиборні програми партій/блоків матимуть другорядне значення», сприйматимуться скоріше як тло, що підкреслюватиме «уособле-

не» враження від політиків»; «виборці традиційно більше звертають уваги на форму, ніж на зміст». Загалом, на їхню думку, український політикум «виявився не готовий до використання складних конституційних конструкцій, до яких належить гібридна парламентсько-президентська республіка» [3].

А тепер повернімося до ймовірних сценаріїв реформування влади, виходячи з підсумків дострокових парламентських виборів 2007 року, на яких хоч і з мінімальною перевагою, але перемогла демократична коаліція, відома ще під назвою блок «помаранчевих» сил. Слід відзначити, що впродовж останніх років, у залежності від статусу та участі у владі, позиції окремих представників помаранчевого табору помітно еволюціонували. Про ці позиції та їх еволюцію можна більше довідатися з публічних виступів лідерів політичних партій, блоків, парламентських фракцій, а також з публікацій та передвиборних агітаційно-інформаційних матеріалів.

За час, що минув від президентських виборів 2004 р. та передвиборної кампанії 2006 р., маємо констатувати зміну позиції як пропрезидентських політичних сил, так і БЮТ щодо пріоритетів конституційної реформи, доцільності переходу до парламентсько-президентської форми правління. Заяви представників цих політичних сил, що лунали ще під час виборів-2006 р., свідчили про підтримку парламентсько-президентської форми правління. Згодом, коли БЮТ та Блок «Наша Україна» уклали «Угоду про Об'єднану Опозицію» (24 лютого 2007 р.) першим кроком мало стати звернення до Конституційного Суду України з метою скасування змін до Конституції України від 8 грудня 2004 р., що, як зазначалося, поклали початок переходу до парламентсько-президентської форми правління.

У передвиборних програмних документах та виступах лідерів Блоку «Наша Україна — Народна Самооборона» і БЮТ 2007 р. сам термін «парламентсько-президентська форма правління» (як і термін «змішана форма правління») зникає. Натомість звучить різка критика на адресу політичної реформи, що характеризується як «непродумані зміни до Конституції», впровадження парламентсько-президентської форми правління в контексті обмеження обсягу владних повноважень Президента (передусім у сфері формування і діяльності органів виконавчої влади). Це визначається як «загроза втрати ним своєї ролі не лише у сенсі здійснення повноти влади та реалізації відповідного політичного курсу, а й як інституту захисту національних інтересів».

При цьому наголошувалося, що «у 2004 р. суспільство віддало Президенту мандат довіри з обсягом повноважень президентсько-парламентської моделі» [4].

Дехто з представників пропрезидентських сил сьогодні заявляє про те, що нова форма (парламентсько-президентська) сприяє встановленню авторитарно-кланової моделі державної влади і вже призвела до «реального авторитаризму Уряду і прем'єр-міністра». На їхню думку, коли президентсько-парламентську республіку замінила парламентсько-президентська: президент негайно зобов'язаний «виконати історичну місію» — кардинально змінити розподіл владних повноважень, поєднавши посаду Глави держави і стратегічне керівництво виконавчою гілкою влади. Водночас, пропрезидентські політичні сили вважають помилковими твердження своїх політичних опонентів, що нібито президентська влада автоматично веде до авторитаризму.

З аналізу останніх публічних виступів президента В. Ющенка, виголошених ним з нагоди Дня Конституції 27 червня 2007 р., 17-ї річниці Декларації про державний суверенітет України 16 липня, Дня незалежності на Софійській площі 24 серпня 2007 р. випливає, що президент не приховує намірів відмовитися від парламентсько-президентської форми правління, повернувшись до президентсько-парламентської. Він робить акцент на необхідності сильної влади з конкретною відповідальністю Глави держави, Уряду та парламенту, яка здійснюватиметься на основі чіткого розподілу обов'язків між вищими органами влади, зміцнення засад європейського парламентаризму тощо.

Політична теорія стверджує, що президентсько-парламентська форма правління встановлюється, як правило, в державі у кризовий період її розвитку, коли в умовах нестабільності політичної та економічної систем впровадження президентської форми правління створює загрозу виникнення диктатури, а коли парламентської форми, яка є менш стабільною у порівнянні з президентською, виникає загрозу системної політичної кризи та перманентної зміни складу уряду.

Опоненти президентського сценарію щодо реформування влади, наполягають на тому, що президент має бути насамперед арбітром у політичній конкуренції, дбати про дотримання всіма суб'єктами політичного процесу єдиних правил гри, передбачених конституцією. З цих міркувань гострій критиці піддавалася участь президента у минулій виборчій кампанії на боці одної політичної сили, а ЦВК навіть висловив з цього приводу засте-

реження президентів, вбачаючи у його діях порушення конституційних принципів та законів держави. При цьому покликалися на висновки правознавців, які вважають, що особа, яка бере безпосередню участь у грі на боці однієї сторони «не може дотримуватися неупередженості й авторитету арбітра, оскільки опиняється в результаті в полоні односторонніх командно-партійних пристрастей, стаючи з часом проти своєї волі їхнім заручником та жертвою водночас».

Питання арбітражних функцій президента як конституційного інституту, що виступає прихильником тих чи тих політичних сил, на наш погляд, має стати предметом тлумачення Конституційного Суду, а не окремих зацікавлених сторін.

Куди важливішим є інший пріоритет, який безпосередньо стосується реформування влади. Цей пріоритет свого часу, проголосив В. Ющенко на всеукраїнському Форумі демократичних сил 29 березня 2003 р. і торкався він трансформації політичної системи в Україні: «вибудувати таку політичну модель, за якої ніколи більше доля України не залежатиме від настрою або симпатії однієї людини, якою б, навіть хорошою, ця людина не була» [5]. Серед вітчизняних політологів певного поширення набула думка, що позиція президента щодо конституційної реформи та форми правління в Україні багато в чому зумовлена партійно-корпоративними інтересами зорієнтованих на чинного президента бізнес-політичними групами, які прагнуть на основі гегемонії президентської вертикалі влади закріпити та посилити власні позиції в системі влади. Враховуючи ту обставину, що усі, скільки-небудь впливові політичні гравці, які діють на вітчизняній політичній сцені, так чи інакше поєднані з корпоративними інтересами, мають тісний зв'язок з бізнес-структурами, зацікавленими у впливах на владу, так само роблять ставку на ту чи іншу модель владного сценарію. З одного боку, це реалії нашого політичного життя, а з іншого, влада не може бути об'єктом торгу олігархічних сил. Конституція чітко зазначає, що єдиним джерелом влади є народ і саме ця норма має бути імперативом для кожного в цій країні. Більше того, у випадку ухвалення нової редакції Основного закону, цю позицію можна було б посилити і вписати ще чіткіше.

Принципову позицію БЮТ щодо політичної реформи та форми правління характеризує заява її лідера Ю. Тимошенко від 12 березня 2007 р. з вимогою покласти край «так званій політичній реформі, яка більше схожа на політичне шулерство» та

спричинила двовладдя в країні; до того ж «люди за останні два роки побачили, як працює «змішана система» за принципом «хто кого перший з'їсть» [6]. Відтак у запропонованих БЮТ питаннях конституційного референдуму, який планувалося провести одночасно з достроковими виборами, народ України мав висловити свою думку, якою має бути форма правління — парламентська чи президентська. При цьому зовсім не йшлося про змішану форму.

На тлі активних дій «помаранчевих», які задекларували свої концептуальні візії щодо майбутнього контуру влади, позиція Партії регіонів щодо необхідності впровадження парламентсько-президентської форми правління залишилася незмінною. Ця політична сила обстоює позицію щодо завершення конституційної реформи відповідно до змін і доповнень до Конституції України, які набули чинності з прийняттям відповідного Закону України від 8 грудня 2004 р., поглиблення та легалізація нового формату відносин між вищими органами влади, зумовленого конституційними змінами.

8 грудня 2006 р. тодішній прем'єр-міністр В. Янукович звернувся до українських політиків, щоб вони дали конкретну відповідь лише на одне запитання: яка система державного устрою є найкращою — президентсько-парламентська чи парламентсько-президентська, зазначивши при цьому, що досвід багатьох країн світу засвідчує, що саме парламентсько-президентська форма державного устрою є найефективнішою, оскільки створює механізми дієвої співпраці парламенту та уряду. Згодом, у своїй доповіді на X з'їзді Партії регіонів він наголосив на тому, що «неодноразово підкреслював, що Партія регіонів виступає за те, щоб у системі виконавчої влади якнайшвидше ліквідувати фактичне двовладдя. Потрібно, в першу чергу, погодити всі розбіжності щодо Закону про Кабінет Міністрів. Ми готові до компромісів, але в рамках парламентсько-президентської республіки» [7].

Стратегічними пріоритетами діяльності Партії регіонів, як тодішньої партії влади та її парламентської фракції, визначено розширення народовладдя шляхом посилення представницької форми влади, за якої, за висловом Р. Богатирьової, «Президент не повинен управляти, визначати соціально-економічну політику»; розширення бази парламентаризму; Уряд має нести політичну відповідальність за свою діяльність [8]. Серед головних складових стратегічної концепції завершення конституційної рефор-

ми партією визначено незмінність влади, прийняття Верховною Радою за поданням Уряду закону про перелік законодавчих актів, що мають бути ухвалені нею згідно із затвердженим календарним планом адаптації правового поля України до парламентсько-президентської форми правління (закони «Про гарантії та форми здійснення конституційних повноважень Президента України», «Регламент Верховної Ради України», «Про центральні і регіональні органи виконавчої влади» та ін.).

У розміщеній на офіційному інтернет-сайті Партії регіонів статті «Політичні підсумки 2006 року...» читаємо: у 2007 році має бути завершено створення парламентсько-президентської республіки. «Саме такою є позиція лідера партії — Прем'єр-міністра В. Януковича...».

Пропозиції президента про внесення змін до Конституції, які перерозподіляють повноваження між гілками влади та змінюють вид республіканської форми правління шляхом всенародного обговорення із остаточним затвердженням цих змін на всеукраїнського референдумі, на думку експертів з табору партії регіонів, не витримують жодної критики, адже «у цьому випадку відбувається свідомо підміна Секретаріатом Президента політологічних категорій «форма правління держави» (визначено у розділі I чинної Конституції; утверджує в Україні республіканську форму правління) і «вид форми правління держави» (визначено у IV, V, VI розділах чинної Конституції»; утверджують в Україні парламентсько-президентський вид республіканської форми правління)» [9].

Щодо перспектив переходу до суто парламентської влади, то, судячи з публічних виступів лідерів та ідеологів Партії регіонів, ця політична сила вважає, що в сучасних умовах українське суспільство об'єктивно не готове до такого переходу.

Маємо констатувати наявність спільної думки щодо подальшого розвитку конституційного процесу та впровадження парламентсько-президентської системи між регіоналами та соціалістами. Лідер останніх О. Мороз у прямому ефірі радіо «Ера» (23 січня 2007 р.), характеризуючи зміст політичної реформи, визначив її як «перехід від президентської форми правління, від авторитарної форми правління до парламентсько-президентської моделі, яка діє у більшості країн Європи».

За проведеного нами аналізу програм найбільш рейтингових політичних партій та виборчих блоків, які потрапили до парла-

менту за результатами виборів-2007 року, щодо сценаріїв реформування влади, напрошуються такі висновки.

Перше: передвиборні програми переважної більшості політичних партій/виборчих блоків України, учасників парламентських 2006 р. та дострокових парламентських (2007 р.) виборів, фактично не містять конкретної відповіді на питання щодо форми політичного правління — одного з ключових питань демократичного розвитку Української держави. Такий стан речей не сприяє чіткому прогнозуванню наслідків переходу від одного до іншого її різновиду, майбутніх ризиків і конфліктів у діяльності вищих органів влади, їхніх взаємовідносин з регіональними (місцевими) органами влади, між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також пошуку адекватної до суспільно-політичних реалій оптимальної системи влади, формуванню найдоцільнішої системи стримувань і противаг окремих її гілок.

Відсутня позиція щодо тієї чи іншої форми політичного правління і у передвиборних програмах 2006 і 2007 рр. виборчого блоку, очолюваного В. Литвином, у яких констатується те, що нинішня влада не є владою і волею народу, стратегічним пріоритетом цієї політичної сили визначено побудову в Україні народної держави.

Друге: на минулих парламентських виборах чітку відповідь на питання щодо форми правління український виборець міг отримати хіба що з передвиборних документів Компартії України, яка домагається утвердження в Україні парламентської республіки. Відсутність у передвиборних партійних програмах чіткої та зрозумілої для пересічних громадян позиції партій/блоків щодо доцільності тієї чи іншої форми правління можна вважати результатом кулуарного переговорного процесу між провідними політичними силами суспільства, і поставити цей перехід у залежність від інтересів громадян практично неможливо. Крім того, це є відображенням партійно-корпоративних інтересів відповідно до того, яке місце та чи інша політична сила посідає або може у перспективі посісти у системі влади, співвідношення повноважень між президентом і прем'єр-міністром, а також конфігурації політичних сил, обсягів політичного капіталу, реального рівня їхньої підтримки в суспільстві

Третє: на жаль, відчувається відсутність, так би мовити, «дорожньої карти» розвитку України на найближчі десять — п'ятнадцять років із метою створення ефективної та професійної

системи влади, для того, щоб політико-владні інституції врешті-решт почали служити інтересам суспільства, а не опікуватися проблемами певних бізнесових структур та політико-фінансових груп.

За таких обставин питання доведення до логічного завершення конституційної реформи та внесення відповідних змін до Конституції України і виборчого законодавства залишається відкритим.

1. Мучник А. Г. Комментарий к Конституции Украины. — К.: Парламент. изд-во, 2003. — Кн. 1. — С. 352.

2. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку / За ред. Ф. М. Рудича. — К.: Парламент. вид-во, 2002. — С. 123.

3. Вибори-2006: умови, суб'єкти, наслідки // Національна безпека і оборона. — 2005. — № 10. — С. 41, 46, 52, 53; Конституційна реформа в Україні: перебіг, стан і перспективи // Там само. — 2007. — № 1. — С. 48—49.

4. Віктор Ющенко. Наша мета — зміна правлячого режиму / Про програмні принципи Блоку В. Ющенка «Наша Україна» — К.: Політичний блок В. Ющенка «Наша Україна», 2003. — С. 27.

5. Експертна доповідь «Україна в 2006 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку / Офіційне видання. — К.: ТОВ «Славутинч-Дельфін», 2007. — С. 61.

6. Блок Юлії Тимошенко виступає за референдум щодо державної форми правління — <http://www.tymoshenko.com.ua>; Тимошенко Ю. Нова Конституція України: від паритету сили до пріоритету прав // Дзеркало тижня. — 2007. — 30 червня — 6 липня. — С. 3.

7. Крокуймо впевнено дорогою до перемоги! Виступ лідера Партії регіонів Віктора Януковича на десятому з'їзді партії 4 серпня у Києві. — <http://www.ya2008.com.ua>.

8. Раїса Богатирьова: Після парламентських виборів «помаранчеві» будуть наввипередки боротися за право створити коаліцію з Партією регіонів. — <http://www.partyofregions.org.ua>

9. Михайлов В. Конституційна реформа буде продовжена. — <http://www.partyofregions.org.ua>.